

III. Histoire politique / Politieke geschiedenis

MARIE-THERÈSE COENEN & SERGE GOVAERT (EDS.)
«Le rassemblement des progressistes 1944-1976»
Bruxelles, De Boeck (Pol-His), 1999, 248 p.

‘Progressieve frontvorming’: zo wordt het onderwerp van dit boek in het Nederlands vertaald. Het thema dook voor het eerst als dusdanig op eind jaren 60, naar aanleiding van de oproep van L. Collard. Een tweede keer kwam het onderwerp in de belangstelling 10 jaar later, onder de benaming ‘Doorbraak’, maar dan in Vlaanderen. Het ging er telkens om de socialistische partij te vernieuwen door de katholieke zuil ‘open te breken’ en over te gaan tot frontvorming met (delen van) de christelijke arbeidersbeweging of progressieve katholieken. Erg veel heeft dit niet opgeleverd. In dit boek, passeren de verschillende pogingen tot ‘progressieve frontvorming’ sedert het einde van de Tweede Wereldoorlog de revue. Behalve de UDB en de ‘oproep van Collard’ worden de *Union démocratique et progressiste du Borinage* (UDP-een regionaal experiment) en frontvorming aan syndicale zijde behandeld. Aparte hoofdstukken zijn gewijd aan de verschillende progressieve katholieke groepen in de jaren 40 en 50, de Waalse christen-democraten in de jaren 60 en 70, de communisten en de idee van progressieve frontvorming en de Vlaamse progressieve katholieken. De auteurs hebben een verschillende achtergrond. De meesten zijn onderzoekers (historici, politologen) anderen zijn betrokkenen (P. Pataer). R. Lewin neemt als journaliste een tussenpositie in.

De bundel wordt ingeleid door ULB-politoloog J.M. De Waele, die de pro-

gressieve frontvorming kadert in de theorievorming over de verzuiling en hierin de voornaamste verklaring vindt voor het beperkte succes ervan. De andere auteurs maken veelvuldig gebruik van het ‘driebreuklijnenmodel’ als verklarende element.

Dergelijke bundels, die geschreven zijn voor een breed publiek laten de lezer toe betrekkelijk snel een overzicht te krijgen van een problematiek. Dat is ook hier het geval. Eerder dan vernieuwend te zijn, zijn ze vooral nuttig als ‘status questionis’. Een aantal bijdragen gaan meer in detail in op verklaringen. Vooral de artikelen over de UDP en de progressieve katholieken in de jaren 50 brengen nieuwe inzichten. Alle hoofdstukken in detail bespreken zou ons te ver leiden. We beperken er ons toe in te gaan op een aantal krachtlijnen uit de bundel.

Een eerste punt dat nadere beschouwing verdient is de inhoud van het concept ‘progressisme’. Progressisme kan minstens drie betekenissen hebben. De eerste is samenwerking tussen als progressief geboekt staande organisaties/bewegingen. De tweede is de organisatie van ‘progressieven’ rond een programma dat links staat van de sociaal-democratie (UDP, manifest Bastin-Yerna). De derde is de ‘opening’ van socialistische partijen voor progressieven van andere herkomst (christenen vooral, maar ook ‘politiek daklozen’). Vraag is of ze alle vanuit hetzelfde model kunnen worden benaderd en geanalyseerd.

De politieke betekenis, in het spanningsveld links-rechts, op sociaal-economisch vlak is immers niet dezelfde. Het eerste type frontvorming zorgt voor een relatieve

radicalisering in de mate dat twee vakorganisaties zich achter hetzelfde eisenpakket scharen en zich minder als concurrenten gedragen. De praktijk heeft aangetoond dat dit de positie van de vakbeweging in de jaren 70 heeft versterkt. De tweede variant van het progressisme draagt uit de aard van de zaak bij tot radicalisering van het socialistische programma. Dat is niet altijd het geval voor het derde type 'progressisme'. In dit laatste geval worden elementen die eerder tot het christen-democratische erfgoed behoren overgenomen of worden thema's geprivilegieerd die buiten het sociaal-economische terrein liggen en eerder behoren tot de culturele sfeer of de sfeer van de 'nieuwe sociale bewegingen'. Dit impliceert dat de betekenis van dergelijke operaties en de sociale achterban die ermee wordt bereikt ook verschillend zal zijn. Syndicale frontvorming zorgt voor een grotere mobilisatiekracht, terwijl uit het verhaal van Paul Pataer blijkt dat de voorstanders van progressieve frontvorming binnen de katholieke zuil in Vlaanderen vooral intellectuelen waren zonder massabasis en bijgevolg zonder veel electorale en organisatorische impact. Ook hier rijst de vraag naar de precieze inhoud van het 'progressisme' van deze groep. Het 'Wonderbureau' van de CVP-jongeren pleitte voor autonomie van de twee taalgemeenschappen en een pluralistische gemeenschapsschool en onderschreef eveneens Collards oproep voor progressieve frontvorming. Met sociaal-economische thema's heeft het Wonderbureau zich blijkbaar minder ingelaten. Merkwaardig op een ogenblik dat het Belgische sociaal overlegmodel onder zware druk stond. Dit gegeven is in verschillende bijdragen afwezig, (uitzondering is R. Lewin) terwijl het spontaan

arbeidersprotest in die periode een hoogtepunt bereikte, de twee vakbonden hun programma radicaliseerden (resp. 'Arbeiderscontrole' en 'Zelfbeheer') de opkomst van de 'nieuwe sociale bewegingen' te situeren valt en de partijvorming ter linkerzijde nieuwe impulsen kreeg. Het heeft er alle schijn van dat voor een aantal aanhangers van de progressieve frontvorming dit type van socio-politieke verschuivingen minder doorslaggevend werd ervaren.

De kwestie van de inhoud en de definitie van het progressisme wordt nog problematischer voor de periode na Tweede Wereldoorlog, die aan bod komt in de bijdragen van W. Beerten (UDB) en J.L. Jadoulle. Hier kan zeker de vraag worden gesteld welke de precieze draagwijdte was van het 'progressisme' en in tweede instantie, in hoeverre het kan worden vergeleken met het 'progressisme' uit de tweede periode (na de oproep van L. Collard). De inhoud van de term 'progressisme' is hier ambigu. De periode van de Bevrijding was er wat de sociaal-economische tegenstelling betreft, immers één van een zwenking naar links. Er was niet alleen de (kortstondige) doorbraak van de KPB. Het nieuw opgerichte ABVV was mede door de inbreng van de communisten, maar veel meer nog van de Renardisten, geradicaliseerd.

In dat licht is het 'progressisme' van bepaalde door J.L. Jadoulle bestudeerde groepen enigszins merkwaardig. *La Relève* b.v. zette zich af tegen 'les ultra's de la FGTB' terwijl *La Revue nouvelle* een coalitie van PSC en BSP zag als een voorbode van het travaillisme en de

hergroepering van de politieke krachten rond het schema progressief-conservatief (p. 59-60). Een dergelijke operatie roept één fundamentele vraag op. De CVP/PSC, bleef ondanks de vernieuwingen een partij van 'standen', dus een klassenintegrerende partij, waarin de verschillende organisaties hun rechtstreekse vertegenwoordigers hadden. Hoe kan dit worden gekoppeld aan een hergroepering rond één breuklijn volgens de links-rechts tegenstelling op sociaal-economisch vlak ?

Dit brengt ons bij een meer fundamentele vraag die als een rode draad door verschillende bijdragen uit de bundel loopt. Wat is de betekenis van de verzuiling en de levensbeschouwelijke breuklijn ?

De levensbeschouwelijke breuklijn wordt door verschillende auteurs van deze bundel vooral gezien als een religieuze zaak, nauw verbonden met de schoolkwestie. Het schoolpact krijgt hierin een centrale betekenis. Vraag is of dit geen al te reductionistische visie is. De breuklijn tussen katholieken en niet-katholieken ging over veel meer dan louter religieuze en schoolaangelegenheden. De Belgische katholieken hebben een hele doctrine uitgewerkt over de sociale, economische en politieke ordening, als reactie op het liberalisme en het socialisme. Dit resulteerde in een ideologische corpus waarvan de verhouding Staat/maatschappij de rugengraat vormt. In de katholieke leer is de rol van de Staat subsidiair en die van 'intermediaire' lichamen primair.

De staat, waarvan de rol en de betekenis in de twintigste eeuw sterk is gegroeid, dient in de katholieke visies zoveel mogelijk taken uit te besteden aan de intermediaire lichamen. Deze maatschappij-opvatting is fundamenteel anti-etatistisch en daar ligt het grote verschil met de socialisten. Deze opvattingen worden weerspiegeld in het debat rond de 'schoolkwestie', maar bv. ook in die over de rol van de staat in de organisatie van de sociale zekerheid¹. Deze ideologische verdeeldheid heeft vanaf het einde van de negentiende eeuw (niet toevallig de periode waarin de zuilvorming bijzonder sterk was) de structurering van de Belgische staat en maatschappij op verschillende vlakken diepgaand beïnvloed en is persistent gebleken. Deze opvatting over de verhouding staat/maatschappij is niet enkel aanwezig bij de top van de respectieve organisaties, maar ook op de verschillende niveaus van de kaders én van de achterban. Het gaat, in vergelijking met de socialisten om twee 'werelden'. Deze historische diepgewortelde ideologische verschillen blijven in deze bundel enigszins onderbelicht. Omdat de verschillende auteurs de klerikaal-anti-klerikale breuklijn nog te veel reduceren tot het 'zuiver' levensbeschouwelijke. Als verklaringsfactor voor het telkens weer mislukken van de progressieve frontvorming moet deze ideologische breuklijn de nodige aandacht krijgen. Precies omwille van deze historische verankerde ideologische kloof is het voor de socialistische zuil moeilijk zich voldoende 'open te stellen'

1 Zie hiervoor bv. PATRICK PASTURE, *Kerk, politiek en sociale actie. De unieke positie van de christelijke arbeidersbeweging in België 1944-1973*, Leuven/Apeldoorn, Garant, 1992, 505 p., H. 2, p. 98 e.v.

voor diegenen die zijn gesocialiseerd in de katholieke zuil. Daar komt nog een structurele factor bij. Door de institutionalisering en verdere uitdieping van de verzuiling kreeg ook een louter materieel aspect de bovenhand. De kaders van de christelijke arbeidersbeweging waren voor hun professionele positie en maatschappelijke status sterk afhankelijk van de katholieke zuil, die op haar beurt aangewezen was op de staat, waarvoor politieke steun nodig was. Die meenden ze het gemakkelijkst en op de meest efficiënte wijze te kunnen verkrijgen via de CVP. Dit impliceert dat de groep die werkelijke beslissingsmacht had moeilijk kon worden overhaald tot progressieve frontvorming in de door de BSP gewenste zin.

Wat in het boek ontbreekt is een systematische politologische analyse van deze verschillende elementen in hun onderlinge verhouding. Een synthetiserend slot zou daarvoor de meest geëigende plaats zijn geweest. Dat is niet gebeurd, waardoor te veel wordt gewerkt met klassieke verklaringsmodellen die niet altijd bevredigend zijn. Tenslotte nog een algemene vaststelling. De meeste Franstalige auteurs in deze bundel maken weinig of geen gebruik van de Nederlandstalige literatuur over het onderwerp. Dat is jammer in het licht van hetgeen daarover werd gepubliceerd door politologen en historici (bv. J. Mampuyts voor de opvattingen van het ACV over syndicaal pluralisme).

Dirk Luyten